

מדיניות ההפעלה של מערכות החינוך המיוחד במהלך ההתמודדות עם נגיף ה-Covid-19

סקירת בזק

נכתב על ידי עודד בושריאן, יוזמה-מרכז לידע ולמחקר בחינוך, 27.4.20
עוד על השלכת נגיף הקורונה על מערכות חינוך בעולם, באתר היוזמה- [כאן](#).

מדיניות ההפעלה של מערכות החינוך המיוחד מתמודדת עם אתגרים משמעותיים בכל פעם שהם נדרשים לבחון ו/או לשנות את שגרות העבודה שלהם. אתגרים אלו מכפילים את עצמם בתקופת המשבר העולמי הנוכחי הנגרם בשל נגיף ה-Covid-19.

סקירת בזק זו הוזמנה על ידי משרד החינוך על מנת לבחון כיצד מתמודדות מדינות שונות עם אתגר החינוך המיוחד בימי המגיפה. המדינות שנבחרו לסקירה זו עמדו בשני קריטריונים:

- מדינות אלו מקדימות את מדינת ישראל בהתקדמות המגיפה ונמצאות בשלב היציאה מההסגר הראשוני שננקט ברוב מדינות העולם.
- מערכת החינוך בממלכתית מתייחסת בצורה דומה לחינוך המיוחד – שילוב מקסימלי. כמו כן, זמינות של מסמכי מדיניות בשפה האנגלית או קיומו של איש קשר אחד רלוונטי.

המדינות שנסקרו במסמך זה הן: גרמניה (אזור ברלין), נורבגיה, אוסטרליה וקוריאה הדרומית.

עבור כל אחת מהמדינות מוצג במסמך זה:

- רקע על מערכת החינוך והתפשטות נגיף ה-Covid-19 במדינה
- מדיניות הפעלת מערכת החינוך בכלל והחינוך המיוחד בפרט בתקופת 'הסגר'
- מדיניות הפעלת מערכת החינוך בכללי והמיוחד בתחילת תקופת היציאה מהסגר, שלב ראשון של חזרה לשגרה.

סיכום ותובנות מרכזיות:

1. למעט בנורבגיה, **מדיניות החזרה לשגרה מקלה עם תלמידים בוגרים בחינוך הכללי ומחמירה עם החינוך המיוחד**. בנורבגיה המצב הפוך – תלמידים צעירים יותר חוזרים ראשונים ותלמידים החינוך המיוחד קיבלו היתר (בשיקול דעת מנהלי המוסדות) להמשיך את הלימודים למרות הסגר.
2. **למידה מקוונת בחינוך המיוחד התחילה מאוחר או לא התחילה כלל**, הכוונה לתלמידים עם מוגבלות שלא משולבים בחינוך הרגיל. לא ברור אם הייתה תשתית או מדיניות קיימת בנושא זה לפני תחילת המשבר.
3. בכל המדינות היו **טענות כלפי קובעי המדיניות באשר לבהירות ההנחיות ובאשר להתאמת אמצעי הלמידה מרוחק לתלמידי החינוך המיוחד**.
4. במרבית מהמדינות **התקיימו, לאורך כל התקופה, מסגרות מצומצמות לחינוך המיוחד** במתכונת חירום ועל בסיס עיסוק ההורים

גרמניה

גרמניה בעלת אוכלוסייה של כ-80 מליון בני אדם. נכון ל-26.4.2020 בגרמניה נתגלו כ-156,500 חולים מאומתים בנגיף, מתוכם 109,800 החלימו, 5877 נפטרו, ו-40,836 מקרים פעילים. מספר המקרים הפעילים המתגלים מדי יום נמצא במגמת ירידה מאז תחילת אפריל, ומספר מקרי המוות היומיים נמצא במגמת ירידה מאז אמצע אפריל.¹

גרמניה היא מדינה פדרלית, ולכל אזור מערכת החינוך אוטונומית ברובה. בסקירה זו נתמקד בנעשה באזור ברלין (אשר היא עיר הבירה וגם אחת מ-16 היישויות הפדרליות המרכיבות את גרמניה). באזור ברלין כ-6 מיליון תושבים. כ-5,600 מקרים מאומתים של הדבקות בנגיף מתוכם כ-4,500 מחלימים ו-123 נפטרים (נכון ל-25.4.2020).²

בתיה"ס בברלין, כמו בכל גרמניה, נסגרו החל מה-15.3.2020, אז הוחלו שם הנחיות חירום בדומה לאילו שהוכרו בישראל בתחילת הסגר.³ החל מה-20.4.2020 התחילו היישויות הפדרליות בגרמניה לפתוח (בקצב שונה) את בתי הספר בדגש על בתי הספר העל-יסודיים. על פי תשובת הפרלמנט של גרמניה לפניה של מרכז המחקר והמידע של הכנסת "בברלין הוחלט כי בחינות הסיום של בתי הספר התיכונים יתקיימו כמתוכנן החל מה-20 באפריל וכי החל מה-27 באפריל יפתחו בתי הספר העל יסודיים לכיתות גבוהות נוספות. עד ה-4 במאי ישובו לבתי הספר כל תלמידי החינוך העל יסודי. בנוסף, עד ה-4 במאי יחלו לשוב ללימודים גם תלמידי הכיתות הגבוהות בבתי הספר היסודיים".⁴

מדיניות החינוך המיוחד בשלב ה'סגר':

בשלב תחילת הסגר נסגרו כלל מוסדות החינוך בברלין וכמובן שתלמידי חינוך מיוחד המשולבים בבתי ספר סטנדרטיים (אם בכיתה נפרדת, אם בכיתה משלבת) שבתו מלימודים. עם זאת מוסדות חינוך השייכים לחינוך המיוחד הופעלו במתכונת חירום, במסגרתה יכלו הורים ששניהם עובדים חיוניים והורים שילדם זקוק לתמיכה מיוחדת להמשיך ולשלוח את ילדם למוסדות הללו. בנוסף נשמרו התמיכות השונות לתלמידים (למשל סייעת, טיפול פסיכולוגי), בין מרחוק (אם ניתן) בין פנים אל פנים. אנשי מקצוע מסייעים הוחרגו מהנחיות הסגר והם יכולים לנוע ולהגיע לבתי המטופלים. הורים שקיבלו לפני המשבר שירות של ייעוץ בנוגע לטיפול בילד, המשיכו לקבל שירות זה.

1 <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/germany> אוחזר 26.4.2020

2 <https://www.berlin.de/sen/gpg/service/presse/2020/pressemitteilung.925544.php> אוחזר 26.4.2020

3 <https://brookdale.jdc.org.il/wp-content/uploads/2020/03/Children-with-Special-Needs-and-Corona-Internationally-updated.pdf> אוחזר 26.4.2020

4 https://fs.knesset.gov.il/globaldocs/MMM/b6317790-2682-ea11-8113-00155d0af32a/2_b6317790-2682-ea11-8113-00155d0af32a_11_13789.pdf אוחזר ב-26.4.2020

- לא נמצא התייחסות פרטנית לבעלי צרכים שונים במסגרת מתווה סגירת בתי הספר.
- למידה מרחוק ותמיכה להורים: על פי סקירה משווה של מכון ברוקדייל: "כלל התלמידים בברלין לומדים מרחוק באמצעים דיגיטליים, כולל ילדים עם מוגבלות המשולבים בבתי ספר מכילים. הקשר עם המורים כולל גם תמיכה רגשית וסיוע להורים. לתלמידים מתקיימים מפגשים מקוונים, ויש גם קשר פרטני עם התלמידים. אין אתר רשמי של שיעורים. כל מורה מקיים שיעורים ומפנה לאתרים שונים לביצוע משימות. יש שונות בין בתי הספר"

מדיניות החינוך המיוחד בשלב הראשון של היציאה מהסגר:

בתי הספר בברלין אמורים להיפתח, בכפוף לשמירה על כללי ההיגיינה, החל מה-27.4.2020. תלמידי החינוך המיוחד המשולבים בבתי הספר אמורים לחזור ללימודים בתאריך זה. עם זאת, המוסדות הייחודיים לחינוך המיוחד נותרים לעבוד במסגרת חירום בלבד, אם כי מנעד ההורים הזכאים לשירותים אלו הורחב: חלק מהמקצועות החיוניים, שבעבר שני ההורים נדרשו לעבוד בהם על מנת להיות זכאיים לשירות החרום, עברו למתכונת בה רק הורה אחד צריך לעבוד במקצוע חיוני על מנת להיות זכאי; מקצועות נוספים נוספו לרשימת המקצועות החיוניים והורים יחידניים נכללו ברשימת הזכאים לשלוח את ילדיהם למסגרת החינוכית.

- יחס פרטני ללקויות וצרכים שונים: היחס הפרטני ללקויות השונות נעשה בתקופת החזרה לשגרה, כמו לפני, במסגרת בתי הספר. בברלין בתי ספר משלבים המתמחים בסוגים שונים של צרכים ולקויות.⁵ לא נמצא יחס פרטני בהנחיות החזרה לשגרה ברמה המערכתית.
- בתי הספר נפתחים מחדש ולכן שאלת הלמידה מרחוק אינה רלוונטית.
- התמיכה להורים לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים נותרת חלק ממערך המקצועות החיוניים כמו בתקופה הראשונה של הסגר (ראה לעיל).

5 [/https://www.berlin.de/willkommenszentrum/en/families/children-and-adolescents-with-disabilities](https://www.berlin.de/willkommenszentrum/en/families/children-and-adolescents-with-disabilities) אוחזר ב-26.4.2020

קוריאה הדרומית

קוריאה הדרומית מונה כ-51,800,000 בני אדם, והיא אחת הארצות הראשונות שבהם התגלה הנגיף – המקרים הראשונים התגלו כבר באמצע ינואר (אם כי ההתפרצות הרצינית יותר החלה באמצע פברואר). עם זאת מסיבות שונות הנגיף לא התפשט שם כמו בארצות אחרות, ונתגלו שם רק כ-10,700 מקרי הדבקות בנגיף, עם 242 נפטרים וכ-8,700 נרפאים נכון ל-26.4.2020. בניגוד למדינות אחרות, קוריאה הדרומית לא הגבילה באופן משמעותי את הפעילות הכלכלית שלה בתגובה למשבר ה-Covid-19. ההגבלות שם כללו את הדרישה ליציאה לרחוב עם מסכות, וקמפיין מאסיבי של בדיקות לאיתור הנגועים⁶.

מוסדות הלימוד בקוריאה הדרומית נמצאו בחופשת האביב עם תחילת התגלות הנגיף. החופשה הייתה אמורה להמשיך מאמצע פברואר עד תחילת מרץ. בתגובה לנגיף האריכה הממשלה את החופשה עד ה-9.4.2020. בתאריך זה חזרו בתי הספר ללמד אולם לא בפעילות בתוך מבנה בית הספר אלא בלימודים מרחוק.⁷

יחד עם זאת, לאורך כל התקופה הפעיל הממשל את בתי הספר כמוסדות שהייה במתכונת חירום עבור חלק מהתלמידים (כ-11% מילדי הגנים, כ-1.5% מילדי בית הספר היסודי ומעלה, ו-395 ילדים בחינוך המיוחד). במסגרת זו הילדים שהו במוסדות החינוך בהנחיית מורים מנוסים ותוך שמירה על כללי ריחוק והיגיינה עד שעה 17:00 על מנת לאפשר להורים לתפקד כרגיל.

מדיניות החינוך המיוחד בשלב ה'סגר':

כאמור בתי הספר, כולל בתי הספר לחינוך המיוחד, היו בחופשה עם תחילת המשבר העולמי. כתוצאה מכך לא נרשם יחס שונה (למעט הקצאת המקום במוסדות שהייה) לחינוך המיוחד.

- יחס פרטני ללקויות וצרכים שונים: לא רלוונטי בהינתן החופשה המתוכננת ומקומות שהייה על סמך תפקוד ההורים.
- למידה מרחוק, הנחייה ותמיכה בהורים מרחוק: לא נמצאו הנחיות פרטניות ללמידה מרחוק או לתמיכה בהורים מרחוק הנוגעות לתלמידי החינוך המיוחד

מדיניות החינוך המיוחד בשלב הראשון של היציאה מהסגר':

בתי הספר בקוריאה הדרומית חזרו ללמד במתכונת של למידה מרחוק. תלמידים עם לקויות למידה אמורים במסגרת זו ללמוד גם הם מרחוק, כמו תלמידים אחרים. משרד החינוך הקוריאני הורה לבתי הספר האלטרנטיביים (בתי הספר לחינוך מיוחד) לספק שיעורים מקוונים המתאימים לאופי הלקות ולצרכי הילדים הלומדים במוסדות הללו. בנוסף, אמורים התלמידים הללו לזכות

6 <https://www.the-koreans.com/korea-overcomes-corona> /אוחזר 26.4.2020

7

<http://www.moe.go.kr/boardCnts/fileDown.do?m=0301&s=english&fileSeq=32f175b233273170ec2a381e336c9d518>

אוחזר 26.4.2020

בתמיכה טכנית המתאימה ללקות שלהם. למשל – תלמידים עם לקויות ראייה ושמיעה אמורים לקבל חומרי לימוד המשתמשים בשפת הסימנים וספרי לימוד הכתובים בברייל. תלמידים עם לקויות התפתחותיות אמורים לקבל חומרי לימוד המתאימים לרמתם, וכן הלאה.

המכון הלאומי לחינוך מיוחד של קוריאה הדרומית אמור לתפעל אתר ללמידה מקוונת לתלמידים עם לקויות. האתר (בקוריאנית) נמצא בכתובת [/http://www.nise.go.kr](http://www.nise.go.kr) יש לציין כי בהתכתבות עם אשת קשר ממוצא קוריאני העובדת בדרום קוריאה עולה כי לפחות חלק מההורים אינם מרוצים מהתאמת הלמידה מרחוק לילדם. וכי הורים אלו פנו בבקשה (שנדחתה) לממשלה לפתוח את מוסדות החינוך המיוחד לפחות בחלק מהיום לשהייה פיסית.⁸

- יחס פרטני ללקויות וצרכים שונים: כאמור, בהצהרה לעיתונות על פתיחת שנת הלימודים באופן מקוון הוצהר כי התלמידים ייזכו בתמיכה המתאימה לצרכיהם. לא נמצא מידע על יישום הצהרה זו בפועל.
- תמיכה בהורים לתלמידים עם צרכים מיוחדים: בהצהרה לעיתונות בנוגע לפגישה בין סגן שר החינוך לבין שר החינוך של איחוד האמירויות נכתב כי הורים לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים ייזכו לתמיכה בעזרת ביקורי בית של אנשי החינוך. לא נמצא מידע באשר ליישום בפועל של נושא זה.

⁸ התכתבות עם דן קריבולטי, עובד חברת יונאקו המקשרת בין אנשי עסקים ישראלים לעמיתיהם בדרום קוריאה

נורבגיה:

בנורבגיה חיים כ-5,500,000 בני אדם מתוכם נדבקו בנגיף ה-Covid-19 כ-7,527 איש עם 202 מתים ו-32 מחלימים נכון ל-27.4.2020. מספר הנדבקים החדשים הולך ויורד החל מסוף מרץ, ומספר המתים יורד החל מ-22 לאפריל.

מוסדות החינוך בנורבגיה נסגרו החל מאמצע מרץ, למעט לילדיהם של עובדי רפואה, תחבורה ותחומים חיוניים אחרים. יש לציין כי לפחות בשלב הראשון נתמחה ביקורת על כך שלא הוגדר היטב מהו תחום חיוני.⁹ גני הילדים בנורבגיה נפתחו ב-20.4.2020 ובתי הספר היסודיים (כיתו א'-ד') נפתחו ב-27.4.2020. טרם התקבלה החלטה לגבי פתיחה של בתי ספר בכיתות הגבוהות יותר, ובחינות הבגרות נדחו עד להודעה חדשה.

מדיניות החינוך המיוחד בשלב ה'סגר':

רוב רובם של התלמידים בלי הצרכים המיוחדים בנורבגיה משולבים במסגרת מוסדות החינוך הרגילים. מסיבה זו הם חדלו מלימודים, כמו עמיתיהם, עם תחילת הסגר. לאחר כשבוע, התקבלה הבהרה מטעם המשרדים הממונים על התמודדות עם הקורונה כי תלמידים "פגיעים", כולל תלמידים בעלי צרכים מיוחדים, וכן כאלה המגיעים מבתי חלשים כלכלית, כאלו שהוריהם חולים או אלימים וכיוצא באלו, מוחרגים מההוראה שלא להגיע לגני הילדים ולבתי הספר. עם זאת ההחלטה האם לקבל את הילד למוסד הושארה בידיהם של מנהלי המוסדות השונים.¹⁰

- לא נמצא יחס פרטני ברמה המערכתית לצרכים שונים של תלמידים, מלבד הציפייה ממנהלי המוסדות השונים לספק יחס כזה.
- לא נמצא מאמץ מערכתי ללמידה מרחוק בבתי הספר בנורבגיה. לא נמצאו הנחיות לגבי רשת התמיכה בהורים לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים ומערך התמיכה בהורים אלו לא הוגדר כ"מקצוע חיוני" ברשימת בעלי המקצועות שילדיהם אמורים להמשיך ללמוד בבתי הספר.

מדיניות החינוך המיוחד בשלב הראשון של ה'יציאה מהסגר':

לא נמצאה התייחסות פרטנית לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים בתקופת היציאה מהסגר, יחד עם זאת בהנחיות שניתנו לבתי הספר נמצא יחס פרטני לתלמידים בעלי מחלות רקע כרוניות, הכולל פירוט של המצבים הכרוניים המאפשרים חזרה ללימודים ושל אלו שאינם מאפשרים זאת.

- לא נמצאו הנחיות ללמידה מרחוק או לתמיכה בהורים לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים ברמה המערכתית.

⁹ <https://www.thelocal.no/20200312/norway-shuts-all-schools-and-universities-to-fight-coronavirus-pandemic>

¹⁰ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/flere-sarbare-barn-og-unge-bor-fa-tilbud-om-plass-i-barnhage-og-skole/id2695003/> אוחר ב-27.4.2020

אוסטריה:

אוסטריה בעלת אוכלוסייה של כ- 8,900,000 בני אדם. באוסטריה נרשמו 15,150 מקרי הדבקות בנגיף נכון ל-26.4.2020, עם 536 מקרי מוות ו- 12,100 מחלימים. מספר המקרים החדשים המתגלים נמצא בירידה מאז ה-26.3.2020 ומספר מקרי המוות נמצא בירידה מאז 7.4.2020

עם גילוי המקרים הראשונים של נגיף ה-Covid-19 באוסטריה הטילה הממשלה סגר מלא כולל סגירה של הגבולות, סגירת מוסדות החינוך וסגירת מקומות עבודה לא חיוניים. עם הירידה במספר המקרים החדשים החלה פתיחה מדורגת של הסגר, במסגרתה בתי עסק קטנים נפתחו החל מה-18.4.2020. בתי ספר המלמדים לבחינות הבגרות אמורים להיפתח החל מה-4.5.2020, בתי ספר יסודיים וכאלו מהחינוך המיוחד אמורים להיפתח החל מה-18.5.2020 וכל שאר בתי הספר (בעיקר בתי ספר מקצועיים) ייפתחו החל ב-3.6.2020.

מדיניות החינוך המיוחד בשלב ה'סגר' וביציאה ממנו¹¹:

בחיפוש באתרים הממשלתיים ובשיחה עם אשת קשר לא נמצא יחס שונה לחינוך המיוחד או לתלמידי החינוך המיוחד ברמה הממלכתית.¹²

- למידה מרחוק, הנחייה ותמיכה בהורים מרחוק: אל אף שמשד החינוך מספק משאבים ללמידה מרחוק באופן כללי, לא נמצאו הנחיות פרטניות ללמידה מרחוק או לתמיכה בהורים הנוגעות לתלמידי החינוך המיוחד.

¹¹ כיוון שלא נמצאו ממצאים שונים לגבי שתי התקופות בחרנו לחבר את ההתייחסות בסקירה זו (ולא לציין את חוסר הממצאים פעמיים)

¹² חיפוש באתר המשרד הממשלתי לחינוך, מדע ומחקר: <https://www.bmbwf.gv.at/public.html> ובהצהרת ממשלת אוסטריה בנוגע לסגר ולאסטרטגית היציאה מהסגר. שיחה עם פרופ' גיסלה דאכס, פורום אירופה באוניברסיטה העברית ומרכז דאד ללימודים גרמניים.